

Librarianship. 1999. Papers read at one-day conference of the London and Home Counties Branch of the Library Association. 11. May 1977. London, The Library Association, 1977. 47. p.

Könyvtárak 1999-ben.

A brit Könyvtáros Egyesület London környéki szervezete már évekkkel ezelőtti (1977-es) konferenciáján megvitatta a könyvtárak várható jövőjét a század végéig. Sűrűn találkozhatunk mostanában az ún. „gombnyomós” társadalom közelgő eljövételének megjövedülésével. Bennünket most az érdekel, hogy a felvázolt jövő keretébe miként illeszkedik a könyvtár.

A közművelődési könyvtárak feltehetőleg még 1999-ben is nélkülözhetetlen szerepet fognak játszani a közösség életében. Ezt három ok is alátámasztja.

Az első az okok között az a misszió, amelyet a könyvtár a helyi érdekű dokumentumok gyűjtésében, fontosságuk tudatosításában betölt. Olyan tudnivalókról van itt szó, amelyek zömmel csak helyi jelentőségűek, tehát azokat az országos hálózatba betáplálni nem volna célszerű. A helyi jellegzetességek felkutatásának, összegyűjtésének és megőrzésének legtermészetesebb helye a helyi könyvtár, ahol az érdeklődők megtalálhatják legváltozatosabb tevékenységeikhez az információhordozókat.

A másik okot az emberek magánéletének alakulásában lehet megtalálni. Technikailag valóban megvalósítható, hogy 1999-ben az egyes otthonok bekapcsolódjanak a számítógépes és telekommunikációs áramlásba, bár milliók számára – anyagi korlátok miatt – bizonyára elérhetetlen marad. Ezért ismét csak a könyvtár lesz az a hely, ahol a közösség a rendelkezésre álló valamennyi információs szolgáltatásban részesülhet.

Végül a harmadik ok, az információrobbanás. Tanúi vagyunk újabb és újabb információhordozók megjelenésének, melyek rohamos terjedése nemcsak gazdasági tényezőknél, vagy az emberek vizuális igényeinek következménye, hanem az egyre fenyegetőbb fahiánynak is. Az új információhordozók megkivánják az olyan technikai eszközöket, amelyekkel az információ korlátlanul mobilizálható.

A nem-könyv dokumentumok kapcsán nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy használatuk, keresésük, olvasásuk, böngészésük sajátos feltételeket kíván. (Szemben a könyvtárosok között elterjedt téves nézettel, tény, hogy valamilyen módon minden dokumentumtípusnak megvan a maga „böngészési” technikája.)

A szóbanforgó információhordozók négy főbb csoportja különböztethető meg: alapanyagok szerint: papír, (evvel e helyütt nem szükséges foglalkozni) a film, a mágnes-szalag és műanyaglemez.

Állóképek. A papíralapra nyomtatott képek bizonyára előbb-utóbb el fognak tűnni a könyvtárakból. Nagymérvű csökkenésük már 5–6 éven belül bekövetkezik, s egyszerűs mind fokozatosan más információhordozók lépnek helyébe. Hasonlóképpen rövid idő jósolható a 35 mm-es diáknak, sőt az új, ún. 110-es diák sem lesznek alkalmasak könyvtári tárolásra. A jövő a mikroformátumoké. Minden valószínűség szerint a jelenlegi nyomtatványok és állóképek zömét mikrofilmlapon fogják kibocsátani. Igen alacsony áron kapható már a jó minőségű színes mikrofilmlap is. Van már hanggal szinkronizált mikrofilmlapot előállító berendezés is. A mikrofilmlapok házi készítését a jackets-rendszer könnyíti meg. Megjelentek már a piacon a japán és az amerikai gyártmányú hordozható leolvasók, amelyek kis méretüknél és súlyuknál fogva, akár a buszon is használhatók. Nem is tartozik a fantázia birodalmába az a jóslás, mely szerint a fűzött könyvek (paperbacks) még vagy tíz évig maradnak meg jelenlegi formájukban, hogy azután helyüket a mikroformátumok vegyék át. (Házi könyvtárunk egy kézitáskában vagy akár a belső zsebünkben is elhelyezhető lesz.)

Mozifilm. Feltételezhető, hogy 1999-ben már nem lesz a mai értelemben vett mozifilm, kivéve legfeljebb a filmproducer által használt kópiát; erről az eredetiről készülnek majd a videoszalagok. A 16 mm-esről a 8 mm-es filmre való áttérés jelenlegi folyamata mintegy tíz éven keresztül tarthat még, hogy azután a film végleg letűnjön és helyébe valamelyik video-formátum kerüljön.

Műanyaglemez. A különböző célokat szolgáló műanyaglemezek közül a századfordulót valószínűleg csak a számítógéppel feldolgozható adatokat hordozó műanyaglemez éri meg. A könyvszekrények polcain fognak sorakozni ezek az információtároló lemezek a házi számítógép számára.

Mágnesszalag, audio és video. A nyitott szalagtárcsás hangszalag kezelése igen nehézkes volt, helyettük a kazetták váltak általánossá. Kezelésük, tárolhatóságuk egyszerű.

Hanglemezekkel 1999-ben már aligha lehet találkozni. Mai, látszólag szilárd helyzetüket annak köszönhetik, hogy a lemezjátszók gyártása még virágzik, és ezekhez a készülékekhez lemezekre is szükség van. Viszont biztosra vehető, hogy 1999-re már csak kazettás hangszalagok lesznek forgalomban.

A képszalag (video tape) sorsa érdekesen alakul. Jelenleg még nyitott tárcsás képszalagok, cartridge-ok, kazettás rendszerek stb. egyaránt forgalomban vannak. Színesíti, s egyben bonyolítja a választékot a közben megjelent képlemez (videodisc). Alapos okkal lehet feltételezni, hogy a video ügye – miután túljutott a videolemezen, – végül is a videokazettánál fog megállapodni.

Mit is jelentenek a feltételezett változások a könyvtáros számára? A könyvtár valóban csak – mint egyes szakírók hangoztatják, – afféle szortírozó központi, transzmissziós helyé váltnék? A századvégi „ideális” jövő képe a legijesztőbb. E kép szerint az ember ül majd az otthonában, munkája végzéséhez sem kell kimozdulnia, minden szükséges információt gombnyomásra helyben megkap; minden feljegyzés a hivatala és lakása között facsimile formájában történik és minden adatanyagot számítógépes szalag vagy lemez rögzít; természetes, hogy a párbeszédék képtelefonon folynak. A látomás iszonyattal töltheti el az embert, hiszen ez egy torz társadalom vízióját foglalja magában.

Ha megállíthatatlannak is tűnik a trendről, a sivár számítógépesített társadalom közeledése, mégsem szabad megfeledkezni arról, hogy az emberi természet nem nélkülözheti, sőt megköveteli a megértést, a bizalmat. Lehet, hogy a századforduló időszakában ezeket az alapvető életszükségleteket éppen a közművelődési könyvtárban fogják az emberek megtalálni? Felkeresik mindazon információkért, amelyek nem érhetők el a saját képernyő-lexikon (ceefax) révén; el fognak menni a könyvtárakba azért is, hogy személyesen eszmét cserélhessenek valakivel, akinek személyes véleményére és tanácsára számítanak. A hivatása magaslatán álló közművelődési könyvtárt sokkal inkább tanácsadó központként, mint anyagok tárházaként fogják elismerni és felkeresni. De természetesen nem fognak hiányozni a könyvtár használói közül azok a polgárok és szervezetek sem, akik és amelyek nem tudnak vagy nem is szándékoznak saját berendezésekre költeni s ezért számukra a számítógépesített adatbázisokhoz való hozzáférés egyetlen lehetősége a könyvtár, s az ott segítségükre levő szakember, a korábban könyvtárosnak nevezett keresési-szerkesztő (search editor).

Ilyen távlatokat kínál tehát a nem is oly távoli jövő, s nem lehet közömbös, hogy ebbe a számítógépesített környezetbe hogyan illeszkedik be a könyvtár. A szakirodalom bővelkedik szélsőséges elképzelésekkel, de újabban azokkal szemben, akik a könyvtár alkonyáról, túlhaladottságáról beszélnek, erősödik azoknak száma, akik éppen a könyvtár megújódását, a közösségben betöltendő szerepének kiteljesedését jövendölik.

Napjainkra és a következő évtizedekre általában a decentralizálódás trendje jellemző, ebből következően a közművelődési könyvtárak megerősödése, vonzásterületük kiszélesedése várható.

A helyi könyvtár azáltal válik valóságos információs központtá, hogy az őt körülvevő közösség tagjai mind nagyobb számban keresik fel. Ezt a fordulatot magának a könyvtárnak is siettetnie kell következetes közönségkapcsolati munkájával.

Az új információhordozók befogadása számos problémát vet fel a könyvtárban: meg kell oldani a különféle formátumú, kisméretű nem-könyv jellegű információhordozók feldolgozását, továbbá ki kell alakítani a tárolási, a kölcsönzési módszereket és rendezésre vár éppen az újabb másolási- szokszorosítási lehetőségek miatt ellenőrizhetetlen, megoldatlan szerzői jog (copyright) problémája is.

ZOLTÁN Imre